

NAPOMENA UZ ČLANKE O PRAVOPISU

U ovom dvobroju Jezik donosi više članaka koji raspravljaju o nekim pravopisnim pitanjima. Ti su članci, osim Brozovićeve, nastali kao rezultat rada u Sekciji za kulturu hrv. književnog jezika HFD. U toj sekciji na mjesečnim sastancima, koji se obično održavaju svakoga prvog četvrtka u mjesecu u 17 sati u Institutu za jezik u Zagrebu, pretreslo više pitanja iz pravopisne problematike na temelju održanih izlaganja pojedinih lingvista.¹ Objavljivanje tih članaka ima jedinu svrhu da se što je moguće potanje, svestranije i sustavnije pretresu pravopisna pitanja koja su u njima obuhvaćena u uvjerenju da će čitateljima Jezika poslužiti kao korisno pomagalo za snalaženje i za vlastito rasuđivanje, a zainteresiranima biti poticajem da se jave s boljim i sustavnijim rješenjima. Članci dakle nemaju svrhe da zamijene pravopis ili da unaprijed odrede buduća pravopisna rješenja, ali se može očekivati da će olakšati posao budućim pravopiscima.

Uredništvo

¹ Između ostalih, na sastancima su referirali i autori čije članke sada objavljujemo, i to: A. Šojat 10. lipnja, E. Barić i D. Malić 7. listopada, S. Babić 2. prosinca 1976. a B. Finka 13. siječnja 1977.

O OPĆIM JEZIČNIM I IZVANJEZIČNIM UVJETOVANOSTIMA STANDARDNONOVOŠTOKAVSKE PRAVOPISNE PROBLEMATIKE SA STANOVIŠTA NJEZINA HISTORIJATA I SUVREMENOGA STANJA*

Dalibor Brozović

Jezična je kultura bez sumnje dijelom kulture uopće. Jezične su norme načelnim uvjetom za jezičnu kulturu, pa svako društvo, i ono najnerazvijenije, posjeduje neke osnovne jezične norme, čak i kada još nema pismenosti. Jezično društvo posjeduje neku jezičnu kulturu, kao što uopće ima neku kulturu. Iz toga možemo izvući malo neizravan zaključak da su jezične norme ujedno i norme kulture, a to onda znači da se prema njima valja tako i odnositi. U nešto pojednostavljenu obliku to onda podrazumijeva da tretiranje jezične norme zahtijeva kulturne postupke. Takav zaključak, mislim, vrijedi općenito.

Razvijena društva, društva s višim oblicima kulture i civilizacije, posjeduju i jezičnu kulturu višega stupnja, u svakom slučaju pismenu, a u suvremeno doba jezične su norme redovno uobličene u standard. Drugim riječima, suvremena društva nezamišljiva su bez standardnoga jezika,¹ koji je obično izgrađen od domaće jezične sirovine, ali gdje kada je i kao gotov primljen izvana.² Razvijajući dalje ovo izlaganje u istom smislu, zaključit ćemo da razvijeno društvo mora imati pravopisnu normu, jer mora imati jezični standard, a standardni jezik praktički uvijek ima svoj pismeni oblik (u naše doba beziznimno), pa onda, naravno, uz ostale jezične norme standardnoga jezika (gramatičku, rječničku, izgovornu), mora postojati i norma koja regulira posebnosti njegova pisanoga oblika, a upravo to i jest pravopisna norma (uz grafijsku). Daljnji će nam onda zaključak biti da je pravopisna norma ujedno i kulturnom normom, poput ostalih jezičnih norma. Kako su pak kulturne norme samo dio općedruštvenih norma, isto kao npr. pravne norme ili norme ponašanja, možemo smatrati da su jezične norme, među njima i pravopisne, sa stanovišta ljudskoga društva neka vrsta jezičnoga bontona. I zaista, pravopisne i druge jezične norme postižu u određenom ljudskom druš-

* Referat na »Savjetovanju o pravopisnoj problematici u BiH — u svjetlu kolebanja i stabilizacije ortografske norme na srpskohrvatskom jezičkom području, Trebinje, 8 — 10. prosinca 1976. godine«. Tekst će biti objavljen u posebnom zborniku, a ovdje se donosi uz suglasnost organizatora, Instituta za jezik i književnost u Sarajevu.

¹ Definiciju pojma »standardni jezik« dao sam u raspravi »Славянские стандартные языки и сравнительный метод«, Вопросы языкознания, XVI/1967, br. 1, str. 3—33 (hrvatska verzija pod naslovom »Slavenski standardni jezici i usporedna slavistika« u knjizi *Standardni jezik*, Zagreb, 1970, str. 9—62): »Standardni je jezik autonoman vid jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom, koji je dotad funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije« (BJ str. 14. *Stand. jezik*, str. 28).

² To je čest slučaj u zemljama tzv. Trećeg svijeta, bivšim kolonijama evropskih sila. No ipak se i tamo standardni jezik bivše metropole prihvaća kao vlastiti manje često nego što se to misli u Evropi (i manje uspješno, a katkada i ne definitivno).